

מראי מקומות- בבא קמא י"ג

דלא קדוש מרחם וחזי להקרבה, ובזה שפיר ק"ו, אבל בבכור בא"י, דגם חזי להקרבה, ודאי עדיף משלמים. עוד הק' בשם הרא"ש, אם מיירי בבכור בחו"ל דוקא, א"כ לימא דבא למעוטי בכור בא"י, ולמה נקט דוקא למעוטי מעשר. ולכן הרא"ש מוקים הגמ' אף בבכור בא"י, דג"כ ממנו הוא מאותו סברא. והמהר"ם כ' ליישב פרש"י, דס"ל להגמ' דאם בא בן עזאי למעוטי בכור, א"כ מסתמא בא לחלוק על אבא יוסי בן דוסתאי, והוא ע"כ מיירי בבכור בחו"ל, דבכור בא"י בזמן בהמ"ק הוי ממון גבוה לכ"ע, כדאי' בגמ' לעיל, וכיון שהוא מיירי בבכור בזה"ז, א"כ בן עזאי דבא לחלוק עליו ג"כ בבכור בחו"ל איירי.

(ה) **למעוטי מעשר, כדתניא, וכו'- ע' בקהלות יעקב (ל"ט) שהביא מה שדן הנתיבות (קמ"ח)** בדבר שאינו שוה בעצמו למוכר וליקח דמים בעדו, רק ששוה לאיש ההוא, דאולי אין המזיק חייב לשלם. וכ' הקה"י דלכאוי' יש סמוכין לזה מסוגיין, דאמרי' דמורה בן עזאי דמעשר בהמה אינו ממנו משום דליתא במכירה. אולם כ' לדחות דאולי שאני הכא ד"אסרו" הכתוב במכירה, אלמא דאי"ז ממנו, אבל מה שע"י איזה סיבה א"א במכירה, אין לנו לומר שנדון כאילו אינו ממון, וע"ש עוד מש"כ בסוגיין בנוגע זה.

(ו) **רבינא מתני לה אסיפא- ובסיכום החילוק בין הב' לשונות, כ' התורת חיים דל"ק, דיותר מסתבר לומר דבכור ממון בעלים הוא יותר משלמים, א"כ צ"ל דהת"ק בשי' בן עזאי ס"ל דשלמים הוי ממון בעלים וכש"כ בכור, ורק מעשר לא הוי ממון בעלים. וע"ז פליג אבא יוסי וס"ל דרק בכור הוי ממון בעלים, אבל שלמים ומעשר ממון גבוה. אבל לל"ב דס"ל דיותר מסתבר דשלמים ממון בעלים הוא יותר מבכור, צ"ל דלפי אבא יוסי דאמר לא אמר בן עזאי אלא בבכור, כ"ש בשלמים אמרי' דממון בעלים הוא. וא"כ, לת"ק דס"ל דבן עזאי לרבות את השלמים, היינו דוקא שלמים, אבל בכור הוי ממון גבוה.**

(א) **שאני מתנות כהונה- הק' השטמ"ק בשם המהר"י כ"ץ, א"כ נמצא דמתני' דנכסים שאין בהם מעילה לא א"ש לריה"ג, דריה"ג מודה דאי' נכסים שאין בהן מעילה, דהיינו בכור, דג"כ ממון גבוה הם בזמן שחזו להקרבה, וא"כ שייך להיות חייב על היזק גם על נכסים שאין בהם מעילה. ותי' דצ"ל דמתני' ה"ק, נכסים שאין בהן מעילה, יש מהם שאם הזיק להן חייבין, ובאמת יש בהם שאם הזיק להם פטורים. אבל נכסים שיש בהם מעילה, לעולם פטור אם הזיקן.**

(ב) **שאני מתנות כהונה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו- ע' ברש"י בקידושין (נב:) דכ' דלאחר שחיטה בין חלק הבעלים ובין חלק הכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו. והעיר הרמב"ן שם דלכאוי' חולק סוגיא דהתם אסוגיא דידן, דכאן מבואר דבמתנות כהונה אף מחיים אמרי' דמשלחן גבוה קא זכו, אבל שם מבואר דבין חלק הבעלים ובין חלק הכהנים מחלקים בין מחיים ובין לאחר שחיטה, ע"ש מש"כ בזה.**

(ג) **ומה שלמים שטעונים סמיכה וכו', בכור מבעיא- הק' השטמ"ק בשם הרא"ש, הא איכא למפרך דמה לשלמים שכן אין קדושתו מרחם, תאמר בבכור וכו', וכדאי' בהמשך הגמ'. וביאר דאי"ז ק"ו אמיתית, אלא דכיון דקרא סתם כתיב, מיבעי לן לאוקמי במסתבר, ועכשיו ס"ל להגמ' דשלמים חשיבי טפי, ורבינא ס"ל דאפי' בכור בחו"ל חשיב טפי משלמים, משום דקדושתו מרחם. עוד הביא מר' ישראל דיכולים לומר כל זה אכניס בהק"ו, כיון דקדושתו מרחם אינו דין אלא סברא.**

(ד) **בכור מבעיא- פרש"י דבבכור בחו"ל מיירי, דכיון דלאו להקרבה הוא וכו'. והק' השטמ"ק בשם הגליון, הא שייך לומר סברת הגמ' גם לענין בכור בא"י, וא"כ לימא דבכור בא"י נמי ממנו הוא. ותי' דבעצם בכור עדיף דקדוש מרחם (ע' לעיל בזה), אלא גרוע משום דלא חזי להקרבה, זה שקול לשלמים**

האימורין, היינו משום דההיזק שנעשה ע"י האימורין נחשב דנעשית ע"י ממון הקדש, ולא ע"י ממונו. ולפ"ז, גם אם השור הי' מועד, מ"מ לא יהי' גובה מהבשר (או מן העליי') כנגד האימורין, דסכ"ס ההיזק הי' נעשית ע"י ממון הקדש. אולם ע' במאירי דכ' דהיכא דשלמים שהוא מועד מזיק, הרי הוא משלם נזק שלם מן העליי', ואינו מנכה כלום משום האימורין. ומבואר בהמשך דבריו דבשור תם האימורין הם בעצם חלק של התשלומין, אלא דכשהוא גובה אותם ממילא הם עולים לשמים. וא"כ, נמצא דנח' בביאור הא דאינו גובה מהבשר כנגד האימורין, האם הוא משום דהאימורין הם מזיק של הקדש, או דלמא משום דאף דשור שלו עשה כל ההיזק, אבל מצד דיני גביי' אין מקום לגבות מהבשר כנגד האימורין (והוסיף החזו"א [ב"ק ה', י"ג] לבאר בשי' זו (וכ' כן בדעת הרמב"ן) דאף דנגח ואח"כ נאבד חלק של השור גובה מהנשאר, כאן כיון דחייב תם מגופו, והאימורין לגבוה סלקי, חשיב כחלק זה אינו מתחייב בשעת נגיחה).

(א) ומתכפר מביא לחם- כ' הקצות (ת"ו, א') דמבואר מכאן דאפי' לריה"ג דס"ל דקק"ל ממון בעלים הם, מ"מ אין שייך לו למכור הקרבן בכדי שיתכפר בה הלוקח, דאם הי' שייך, א"כ למה לא אמרי' דכיון דיוחלט השור להניזק, דהשתא הניזק הוא המתכפר ויכול להביא הלחם, אלא ע"כ דאינו יכול למכור להיות הנתכפר.

(ב) נכסים של בני ברית... שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם וכו'- ע' במנחת חינוך (נ"א, ח'), שהביא המקור לדין זה מהא דרק בשור שנגח שור של "רעהו" חייב, והעכו"ם אינו רעהו. אולם כ' לדון לענין שן ורגל שהזיק של גוי, האם אמרי' דגם בכה"ג אמרי' דפטור, הרי לא כתי' רעהו אלא לענין קרן, ומהכ"ת למעט גם בשן ורגל. וציינ' למש"כ תוס' לעיל (ו: ד"ה שור) לענין שור רעהו ולא הקדש, ודן שם תוס' אם יכולים ללמוד שאר מזיקין מקרן, וכ' שאין ללמוד מקרן, וצריך פסוקים אחרים לשאר מזיקין, וא"כ לכאור' מהכ"ת גם בשן ורגל שיהי' פטור [אולם לכאור' ממתני' משמע דבכל מזיקין הוא, ויש לדחות], וע' בדברינו לקמן (ל"ח)

(ז) שלמים שהזיקו גובה מבשרן- כ' הר"ח דזהו לשי' ריה"ג דס"ל דקק"ל ממון בעלים הם, דלרבנן דהו"ל ממון גבוה, אין יכול לגבות מהשלמים. אולם ע' באור שמח (גניבה ב', א') שהביא מה שהק' האחרונים, שהרמב"ם פסק דין זה דשלמים שהזיקו גובה מבשרן, אבל פסק כרבנן דקק"ל ממון גבוה הם. וביאר, דדין זה דשלמים שהזיקו אינו תלוי בריה"ג ורבנן, דלא נחלקו אלא לענין אם יש להקק"ל דין ממון, אבל אפי' אם אין לו דין ממון, מ"מ יכול להיות דיש בו דין "שלו". וא"כ, כיון דרק בעל הקרבן יש לו הזכות באכילת קרבן, א"כ שפיר נקרא הקרבן "שלו", וא"כ שפיר נקרא שור איש ויכול לגבות מבשרן.

(ח) גובה מבשרן- הק' החזו"ן איש (ב"ק ג', ט"ו, ד"ה והנה), הא פרש"י לעיל דאף לריה"ג לאחר שחיטה הוי חלק הבעלים משלחן גבוה, וא"כ איך יכול לגבות מבשרה, הרי אינו שלו. וכ' לתרץ ע"פ הירוש' דמבואר דיכול להקנות שיזכה אחר במקומו לאחר שחיטה, אף דלאחר שחיטה אינו אלא זכות אכילה, וא"כ אולי י"ל דה"ה כאן [ומ"מ משמע שהוא דוקא בריה"ג, אבל לרבנן לא מהני, דאף דודאי גם לרבנן יש לו הזכות אכילה, מ"מ משמע דצריך להיות דהי' יכול להקנותו מעיקרא, כשהי' שלו לגמרי, ויש לע' בזה].

(ט) גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן- הק' המנחת חינוך (נ"א, ה', ד"ה והנה לפי'), הא אמרי' לעיל דמתנת כהונה משלחן גבוה קא זכו, וא"כ לכאור' גם מהחזה ושוק אינו יכול לגבות, שהרי ממון גבוה הוא, ואולי י"ל דהגמ' עכשיו לא נחית לזה, דהא אי"ז הענין עכשיו, אבל אה"נ זהו הדין, אבל עכ"פ הרמב"ם, הוא פוסק, הי' צריך לפסוק דרק מחלק הבעלים יכול לגבות, אבל לא מחלק הכהנים, והניח בקו'.

(י) לא צריכא, לגובה מבשרן כנגד האימורין- פי' ר' חננאל, דיכול המזיק לומר לו "תרי שותפי אנן בהא תורא, בשרא דידי ותרא דהקדש, אנא משלימנא לך מן הבשר מנתא דמטי לי לפום חשבנא, ודהקדש מטי לך". ודייק האחייעזר (ג', ס"ב, ג', ד"ה ונראה לשיטתם) דגם מחיים הוו האימורין ממון גבוה, ומה דאינו גובה מהבשר כנגד

שהבאנו עוד מקורות להדין דמזיק גוי פטור,
וא"כ אולי תלוי בזה, ויש לע'.

(ג) למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך
הזיק- כ' הרשב"א, "לא ידעתי למה תפס
לשון זה, שאין המחלוקת בין שני בעלי
השוורים המזיקים, אלא בין שניהם לניזק,
והול"ל שורו הזיק, כלומר, דכל חד וחד מצי
מדחי לי'. ועוד קשיא לי', למ"ל לתנא
לאשמעין הכי, פשיטא דכל חד וחד מצי
מדחי לי'".

(ד) פרט לנכסי הפקר... בשקדם וזכה בו אחר-
ביאר בחי' ר' שמואל (א', ה') דהה"א דגובה
בשור בנכסי הפקר היכא דבא אחר וזכה בה,
היינו משום דהדין דגובין משור תם שגובין
מגופו, "אי"ז דין גובינא מן הבעלים
המחוייב, אלא זהו דין תשלומין וגובינא
מהשור עצמו". וכן ע' בחי' הגר"ח על הש"ס
שהוכיח יסוד זה מסוגיין. אולם ע' בתוס' ר'
פרץ שהק' להיפוך על מסקנת הגמ', למ"ד
יוחלט השור, איך יכול אחר לזכות בו, הא
כבר יוחלט הוא לניזק משעת עשיית הנזק.
ותי' דלא זכי לי' רחמנא לניזק אלא בשור
שיש לו בעלים בשעת הנזק, שבו דבר הכתוב,
דכתי' יגוף שור איש את שור רעהו.

(ט) למעוטי נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ
הפקיר- הק' השטמ"ק בשם המהר"י כ"ץ,
למ"ד יוחלט השור, הרי לכאו' אין בידו
להפקירו ולהקדישו, ותי' דע"כ מיירי במועד,
דלית בה דין יוחלט. אולם ע"ש בשם ר'
יהונתן שכ' דאף דאמרי' דמכרו אינו מכור,
מ"מ יש לחלק בין מכירה להפקר, ע"ש
בדבריו.

(טז) עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין
כאחד- כ' הרשב"א דמסתבר דלאו כא' שיהא
משעת נגיחה ועד שעת גמר דין באיש א',
דא"כ אפי' נגח ומת, ונפל השור לפני יורשין,
או נגח ואח"כ מכר. אלא משמע דעד שיהא
שוין שיהא בה בעלים, בזה שפיר קרינן בי'
מתחלתו ועד גמר דין שור איש, לאפוקי
הקדש והפקר.